

به نام خدا

کانال جامع ادبیات یازدهم

علوم_ فنون #۱۱

درس_ سوم #

تشبیه

شاعران و نویسندگان شیرین سخن برای انتقال معانی ذهنی خود از آرایش های (آرایه ها) لفظی و معنوی و [?] زیبایی های علم بیان استفاده می کنند و بدین صورت جمله های ساده و عادی را به جمله های ادبی و خیال انگیز تبدیل می کنند.

مثلا به جای جمله عادی [?]

محبت دل انسان را شاد میکند

از جمله های زیر استفاده می کنند:

[????]

(دل با نسیم محبت شکفته می شود) استعاره_1

(سینه با نسیم محبت شکفته می شود) مجاز_2

(محبت، دل را به مهمانی شکفتن می برد) تشخیص_3

(محبت، باغبانی شکوبا است) تشبیه_4

و یا به جای جمله های عادی

هنگام شب، هوا تاریک می شود و ستاره ها نور افشانی می کنند

از جمله های زیر استفاده می کنند:

؟؟??

شب، چادر سایه خود را بر چهره زمین می گستراند_1

چراغهای آسمان، کرشمه های ماندگار خود را با چشمک به رخ زمین می کشند_2

ستارگان، با نورافشانی خود، پرده سیاه شب را کنار می زنند_3

همه این جمله ها نوعی تصویرسازی ذهنی شاعر یا نویسنده است که درعالم واقعیت وجود ندارد مثلا در جمله ؟
های

صبح زلال چون آب گوارای چشمه ها، از کرانه خاور بر می تراود و روشنایی نیلگون خود را بر زمین می
پاشاند، سپیده پرتو انبوه را به جان تیرگی نشانه می رود....زاده می شود کودک صبح،

نویسنده از آرایه های تشبیه، تشخیص، به زیباترین وجه استفاده کرده است

شیوهای گوناگونی برای آفرینش تخیل و بیان معانی وجود دارد که مهمترین آن ها چهار آرایه است که در علم ؟
بیان بررسی می شوند:

تشبیه_1

مجاز_2

استعاره_3

کنایه_4

تشبیه؟

تعریف؟

مانند کردن چیزی به چیز دیگر، یا کسی به کس دیگر با وجود داشتن صفات و حالات مشترک

هرتشبیه ریشه در نوع نگرش و تفکر گوینده دارد و آنچه موجب زیبایی تشبیه می شود ارتباط مستقیمی با ✓
احساسات لطیف او دارد

✓ استفاده از تشبیه، کلام را خیال انگیز می کند

هرتشبیه چهار رکن یا پایه دارد □ *

مشبه_1؟

چیزی یا کسی است که قصد مانند کردن آن را داریم (اسم یا چیزی که تشبیه شده)

مثل "تو" در مصراع زیر؟

"تو سرو جویباری، تو لاله ی بهاری"

نکته: مشبه را در بیت در سه حالت جستجو می کنیم

اسم بارز، ضمیر بارز، اسم یا ضمیر مستتر با توجه به معنای بیت

مثلا

چو شمع خنده نکردی مگر به روز سیاهم

چو بخت جلوه نکردی مگر ز موی سپیدم

ی "در نکردی نشان دهنده ضمیر مستتر "تو" می باشد"

مشبه به _ 2

(چیزی یا کسی است که مشبه را به آن مانند می کنیم) اسمی که مشبه، به آن تشبیه شده

مثل «عمر» در مصراع زیر:

ایام گل، چو عمر به رفتن شتاب کرد

وجه شبه: ویژگی یا صفت مشترک بین مشبه و مشبه به است که در واقع علت به وجود آمدن تشبیه _ 3

است. این ویژگی در مشبه به آشکارتر و پررنگ تر است

مانند «لطافت» در مصراع زیر

«لبت در لطافت، لاله ی سیراب را ماند»

ادات تشبیه _ 4

واژه ای است که نشان دهنده پیوند شباهت است و مشبه را به مشبه به پیوند می دهد

واژه هایی مانند « مثل ،مانند، همچون ،چون و چو) اگر به معنی مثل و مانند باشند) گویی، به سان، به کردار، به

...شویه ی، نظیر، وش، ماند و می ماند(شبهه است) و

:مثل "به کردار" در بیت زیر

بیامد به کردار باد دمان»

سری پر ز پاسخ، دلی پر گمان

؟؟؟؟

مثال های دیگر برای تفهیم بیشتر تشبیه (این مثالها در کتاب نیست)

چهار رکن تشبیه را در مثال های زیر مشخص کنید

گیسوان دلا، تقریبا شبیه دامنی تا زیر زانوانش را پوشانده بود_1

گیسوان دلا: مشبه

دامن: مشبه به

شبیه: ادات تشبیه

پوشاندن: وجه شبه

قهوه خانه، گرم و روشن بود همچون شرم_2

قهوه خانه: مشبه

شرم: مشبه به

گرم و روشن بودن: وجه شبه

همچون: وجه شبه

چون درخت فروردین، پر شکوفه شد جانم_3

جانم: مشبه

درخت فروردین: مشبه به

چون: ادات تشبیه

پرشکوفه شدن:وجه شبه؟

؟؟؟؟؟؟

@adabiyatjame11

از میان پایه ی های تشبیه ذکر مشبه ومشبه به ضروری است اما وجه شبه وادات تشبیه رامی توان از تشبیه ؟ حذف کرد.

انواع تشبیه از نظر پایه های تشبیه (ارکان تشبیه؟)

الف_ تشبیه گسترده (مفصل؟)

تشبیهی است که چهار رکن تشبیه یاسه رکن تشبیه را در خود داشته باشد

:مثل نمونه زیر که چهار رکن تشبیه را دارد

چون،آینه جان نقش تو در دل بگرفته است»

دل در سر زلف تو فرو رفته،چون شانه است

مصراع اول:جان:مشبه؟

آینه:مشبه به؟

چون:ادات تشبیه؟

نقش پذیری،نقش در دل گرفتن:وجه شبه؟

:مصراع دوم

دل:مشبه؟

شانه:مشبه به؟

چون:ادات؟

فرو رفتن در زلف:وجه شبه؟

:و یا مصراع زیر که سه رکن تشبیه را دارد و وجه شبه آن حذف شده

تو کیستی که صدایت به آب می ماند»

«تبسمت به گل آفتاب می ماند

مصراع اول:صدا:مشبه؟

آب:مشبه به؟

می ماند: ادات تشبیه؟

:مصراع دوم

تبسم:مشبه؟

گل آفتاب:مشبه به؟

ادات:می ماند؟

:و یا در مصراع زیر که سه رکن تشبیه دارد و ادات تشبیه حذف شده

مرا ستاره صبحی که هر چه کوشیدم»

«شد آخر از نظرم ناپدید،مادر بود

مادر:مشبه؟

ستاره صبح:مشبه به؟

از نظر ناپدید شدن:وجه شبه؟

ب _ تشبیه فشرده (مجممل) ✓

تشبیهی است که فقط دو رکن اصلی تشبیه یعنی مشبه و مشبه به را دارد

مثال بیت زیر

جان گدازی اگر به آتش عشق»

«عشق را کیمیای جان یابی

عشق: مشبه ✓

آتش: مشبه به ✓

حذف ادات تشبیه و وجه شبه، تشبیه را خلاصه کرده است به این نوع تشبیه تشبیه رسا (بلیغ) یا فشرده نیز می گویند.

تشبیه فشرده یا بلیغ کلام را ادبی تر می کند ✓

تشبیه فشرده یا بلیغ به دو صورت به کار می رود ✓

الف_ تشبیه فشرده اضافی ✓

وقتی مشبه و مشبه به، به صورت ترکیب اضافی (مضاف و مضاف الیه) به کار رود

مثال سه ترکیب «مس وجود ، کشتی عشق» در نمونه های زیر ✓

دست از مس وجود چو مردان ره بشوی»

«تاکیمیای عشق بیابی و زر شوی

یا کنار نام تو لنگر گرفت کشتی عشق "

"بیا که یاد تو آرامشی است طوفانی"

در این تشبیهات وجود به مس، عشق به کشتی به صورت ترکیب اضافی به هم مانند شده اند

نمونه های دیگر تشبیه فشرده اضافی مثل [?]

خرمن زلف، خنجر غم، باران رحمت، لب لعل، کمند نظر

در اکثر تشبیه های فشرده اضافی مضاف، مشبه به است و مضاف الیه، مشبه است [?]

ب_ تشبیه فشرده اسنادی ✓

وقتی «مشبه به» به «مشبه» اسناد داده شود یعنی همراه یک فعل اسنادی به کار برده شوند

مانند چهار تشبیه فشرده در نمونه زیر که به صورت غیر ترکیبی آمده است [?]

سرزمین ما، زمرد است،»

دانش اندر دل چراغ روشن است،

آتش است این بانگ نای و نیست باد،

" اشکم ولی به پای عزیزان چکیده ام

[?][?][?][?]

«ویژه ی دبیران» چون این درس درموردیکی از آرایه های ادبی است (تشبیه) درمورداین گونه دروس [?] [?] پیشنهادمی شود از مثالهای ساده تر استفاده شود

واز دانش آموزان بخواهیم هر کدام، چند تشبیه پیدا کنند و برای ایجاد تنوع میتوان از نمونه های طنز گونه شروع کرد، مثل درس کباب غاز که تشبیهات نشاط بخشی دارد

تعریف اصطلاحات ادبی مثل تشبیه، ارکان تشبیه و.. هر چند فقط برای یادگیری است، اما بهتر است، فقط به [?] [?] صورت عملی با تشخیص ارکان تشبیه، مهارت بیشتری را کسب کنند

[?] [?] [?] [?] [?]

به کوشش: بانو کبیر، استان فارس، شیراز

کانال جامع ادبیات یازدهم

@adabiyatjame11

علوم_ فنون ۱۱#

درس سوم#

خودارزیابی □ □

در ابیات زیر تشبیه های فشرده و گسترده را بیابید و پایه های آن ها را مشخص نمایید- ۱

(الف)

اگر چو مرغ بنالم، تو همچو سرو ببالی

وگر چو ابر بگریم، تو همچو غنچه بخندی

خواجهوی کرمانی

چو مرغ بنالم: تشبیه گسترده □ ◆

م: مشبه [?]

مرغ:مشبه به؟

چو:ادات تشبیه؟

نالیدن:وجه شبه؟

♦ تو همچو سرو بالای:تشبیه گسترده □

تو:مشبه؟

سرو:مشبه به؟

همچو:ادات تشبیه؟

بالیدن:وجه شبه؟

♦ تو همچو غنچه بخندی:تشبیه گسترده □

تو:مشبه؟

غنچه:مشبه به؟

همچو:ادات تشبیه؟

خندیدن:وجه شبه؟

ب)

پیش کمان ابرویش لابه همی کنم؛ولی

گوش کشیده است؛از آن گوش به من نمی کند

حافظ

کمان ابرو: تشبیه فشرده²

ابرو: مشبه²

کمان: مشبه به²

پ)

دل گرفتار بلای عشق توست

جان شهید کربلای عشق توست

وفایی

بلای عشق : تشبیه فشرده (بلیغ اضافی)²

عشق مشبه²

بلا مشبه به²

کربلای عشق: تشبیه فشرده (بلیغ اضافی)²

عشق: مشبه²

کربلا: مشبه به²

جان شهید کربلا است: تشبیه فشرده (بلیغ اسنادی)²

جان: مشبه

شهید کربلا: مشبه به

۲- وجه شبه را در شعر های زیر مشخص کنید-

(الف)

صدا چون بوی گل در جنبش آب

به آرامی به هر سو پخش می گشت

فریدون توللی

وجه شبه: به آرامی پخش شدن □ ◆

(ب)

۳- نفس کز گرم گاه سینه می آید برون، ابری شود تاریک

چو دیوار ایستد در پیش چشمانت، نفس کاین است، پس دیگر چه داری چشم ز چشم دوستان دور یا نزدیک؟

مهدی اخوان ثالث

تشبیه نفس به ابر و دیوار

: وجه شبه □ ◆

ابر: تاریکی □

دیوار: ایستادن و مانع شدن □

۳- دو پایه ی اصلی تشبیه را در اشعار زیر مشخص کنید-

(الف)

پشت هیچستان چتر خواهش باز است،

تا نسیم عطشی در بن برگی بدود،

زنگ باران به صدا می آید

سهراب سپهری

◆ □ چتر خواهش

□ خواهش: مشبه

□ چتر: مشبه به

◆ □ نسیم عطش

□ عطش: مشبه

□ نسیم: مشبه به

◆ □ زنگ باران:

□ باران: مشبه

□ زنگ: مشبه به

ب)

هرچه به گرد خویشتن می نگرم در این چمن

آینه ی ضمیر من جز تو نمی دهد نشان

هوشنگ ابتهاج

◆ آینه ضمیر □

ضمیر: مشبه □

آینه: مشبه به □

نوع تشبیه را در ابیات زیر مشخص کنید-۴

(الف)

اگر ای عشق پایان تو دور است

دلم غرق تمنای عبور است

برای قد کشیدن در هوایت

دلم مثل صنوبر هاصبور است

سلمان هراتی

◆ دلم مثل صنوبر ها صبور است: تشبیه گسترده □

(ب)

زمین چو سینه ی سهراب زیر جوشن برگ

فرو نشسته در آن ناوک صنوبر و غان

علی موسوی گرما رودی

◆ زمین چو سینه سهراب: تشبیه گسترده □

♦ (جوشن برگ: تشبیه فشرده) بلیغ اضافی □

برگ: مشبه □

جوشن: مشبه به □

♦ (ناوک غان: تشبیه فشرده) بلیغ اضافی □

غان: مشبه □

ناوک: مشبه به □

♦ (ناوک صنوبر: تشبیه فشرده) بلیغ اضافی □

صنوبر: مشبه □

ناوک: مشبه به □

پ)

مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه است

اجرام کوه ها ست نهان در میان برف

کمال الدین اسماعیل

♦ (اجرام کوه ها مانند پنبه دانه نهان است: تشبیه گسترده) □

در اشعار زیر مشبه و مشبه به را مشخص کنید- ۵

الف)

پاسی از شب رفته بود و برف می بارید،
چون پرافشان پری های هزار افسانه ای از یادها رفته
مهدی اخوان ثالث
برف: مشبه [?]
پرافشان پری: مشبه به [?]

ب)

روز چو شمعی به شب، زود رو و سرافراز
شب چو چراغی به صبح، کاسته و نیم تاب
خاقانی

روز: مشبه [?]
شمع: مشبه به [?]

چراغ: مشبه به [?]/شب: مشبه/
[?][?][?]

تشبیه های به کار رفته در بیت های زیر دارای کدام یک از پایه های تشبیه اند؟-۶

الف)

مرا، کز جام عشقت مست گشتم
وصال و هجر یکسان می نماید

فخرالدین عراقی

♦ □ عشق:

عشق: مشبه □

جام: مشبه به □

مست شدن: وجه شبه □

ب)

گاهی که سنگ حادثه از آسمان می رسد

اول بلا به مرغ بلند آشیان می رسد

سعدی

♦ □ حادثه:

حادثه: مشبه □

سنگ: مشبه به □

پ)

خانه ی دل ما را از کرم عمارت کن

پیش از آن که این خانه رو نهد به ویرانی

شیخ بهایی

◆ □ دل: خانه دل

□ دل: مشبه

□ خانه: مشبه به

ت)

حریر باورم از شعله ی ندامت سوخت

که بر کویر عطشناک نیستم چون ابر

مشفق کاشانی

◆ □ باور: حریر

□ باور: مشبه

□ حریر: مشبه به

در هر یک از نمونه های زیر ادات تشبیه را مشخص کنید-۷

الف)

مرا در دل درخت مهربانی

به چه ماند؟ به سرو بوستانی

فخرالدین اسعد گرگانی

◆ □ ماند: ادات تشبیه

ب)

آورده اند که در ناحیت کشمیر متصدی خوش و مرغزاری نزه بود که از عکس رباحین او پر زاغ چون دم
طاووس نمودی و در پیش جمال او دم به پر زاغ مانستی

کلیله و دمنه

چون-مانستی: ادات تشبیه □ ◆

پ)

هرگز کسی نداد بدین سان نشان برف

گوی که لقمه ای است زمین در دهان برف

کمال الدین اصفهانی

گوی: ادات تشبیه □ ◆

در اشعار ذکر شده در خود ارزیابی های درس ۳ ابیاتی را که مربوط به شاعران قرن های ۷ و ۸ و ۹ است، بیابید -۸
و بگوید کدام نوع تشبیه (گسترده یا فشرده) در آن ها بیشتر است؟

خواجوی کرمانی قرن ۷ و ۸: تشبیه گسترده □

(حافظ قرن ۸: تشبیه فشرده) ترکیب اضافی □

کمال الدین اصفهانی قرن ۷: تشبیه گسترده □

فخرالدین عراقی قرن ۷: تشبیه گسترده

(سعدی قرن ۷: تشبیه فشرده) ترکیب اضافی □

در بیت-۹

چو دریای خون شد همه دشت و راغ

جهان چون شب و تیغها چون چراغ

فردوسی

پایه های آوایی را مشخص کنید؛ سپس خانه هایی به تعداد آنها طراحی نموده و هر پایه را در خانه ی خود قرار دهید.

♦ □ ا | چوا | درا | یا | ی | خون | شُد | اة | ام | دش | ات | اراغ | □

♦ □ ا | ج | اهان | چُن | الش | اب | ت | ی | غ | ها | چُن | اچ | اراغ | □

??????

به کوشش بانو فاطمه بزی، استان یزد، بهاباد

بانو مهناز عربیانی، استان تهران

حسینی: Pdf

کانال جامع ادبیات یازدهم

↓ □ ↓ □ ↓ □ ↓ □ ↓ □ ↓ □ ↓ □

@adabiyatjame11